دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهر
فصلنامه‌ی علمی-پژوهشی فضای جغرافیایی

سال هفدهم، شماره‌ی ۶۰
زمستان ۱۳۹۶، صفحات ۲۶۵-۲۴۷

امین دهقانی[۱]
*داود جمینی[۲]

سنجش وضعیت شاخص‌های کارآفرینی، تعیین‌کننده‌ها و راهکارهای توسعه آن در سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: شهرستان جوانرود)

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۰٤/۱۹ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۰۷/۲٤

چکیده

با توجه به شرایط نامساعد روستاهای شهرستان جوانرود به لحاظ نرخ بیکاری بالا و فقر روستاییان که تبعات منفی بسیاری را به دنبال دارد، هدف از پژوهش حاضر سنجش وضعیت شاخص‌های کارآفرینی در بین روستاییان شهرستان جوانرود و همچنین شناسایی تعیین‌کننده‌ها و راهکارهای توسعه کارآفرینی در سکونتگاه‌های روستایی شهرستان مذکور است. پژوهش حاضر از نوع تحقیقات کمی بوده که با روش توصیفی-تحلیلی انجام گرفته است. جامعه آماری پژوهش را کلیه سرپرستان خانوار روستایی شهرستان جوانرود تشکیل می‌دهد و با توجه به محدودیت‌های پیش‌رو، محققان با استفاده از فرمول کوکران، ۳۵٦ نفر از آن‌ها را به‌عنوان نمونه آماری برآورد کرده‌اند. نتایج پژوهش نشان داد وضعیت روستاییان شهرستان جوانرود به لحاظ دارا بودن مشخصه‌های کارآفرینی، با میانگین ۳/۳۲۷، در وضعیت مناسبی قرار دارند و روستاییان شهرستان جوانرود در میان ۱۲ مشخصه کارآفرینی، به لحاظ سه ویژگی پشتکار، انرژی بالا و مردم‌داری به‌ترتیب با ضریب تغییرات ۰/۱۷۸، ۰/۱۹۱ و ۰/۲۰۵ دارای بهترین وضعیت و به لحاظ سه ویژگی خطرپذیری، نوآوری و پیشقدمی به‌ترتیب با ضریب تغییرات ۰/٥٤۰، ۰/٤۳۰ و ۰/٤۲٦، ضعیف‌ترین وضعیت را دارند. نتایج شناسایی تعیین‌کننده‌های توسعه کارآفرینی در محدوده مورد مطالعه با استفاده از تحلیل عاملی اکتشافی نشان داد پنج عامل اقتصادی، مدیریتی-آموزشی، زیرساختی، اجتماعی-فرهنگی و

۱- عضو هیات علمی گروه جغرافیای دانشگاه جیرفت، جیرفت، کرمان، ایران.

*۲- دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی و عضو باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران. (نویسنده مسئول). E-mail: Davood.jamini@gmail.com

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

محیطی، توانسته‌اند حدود ٦٦/٥ درصد واریانس متغیر وابسته را تبیین کنند. نتایج اولویت‌بندی راهکارهای عملیاتی روستاییان جهت توسعه کارآفرینی در سکونتگاه‌های روستایی شهرستان جوانرود نشان داد سه راهکار "تخصیص منابع مالی با شرایط اخذ و بازپرداخت مناسب به روستاییان جهت توسعه فعالیت‌های کارآفرینی"؛ "حمایت مالی مستقیم بخش دولتی و خصوصی از روستاییان جهت کاهش خطر ورشکستگی" و "تضمین خرید تولیدات روستاییان حداقل در مراحل اولیه شروع فعالیت کارآفرینی" به‌ترتیب با ١٩٤، ١٦٩ و ١٥٨ بار تکرار، مهم‌ترین راهکارهای روستاییان جهت توسعه کارآفرینی بوده‌اند.

کلید واژه‌ها: توسعه روستایی، کارآفرینی، تعیین‌کننده‌های کارآفرینی، شهرستان جوانرود.

مقدمه

جوامع روستایی علاوه بر این‌که از چالش‌های متعدد جهان امروزی اعم از نقض حقوق بشر، فساد، سوءاستفاده از کارگران، تبعیض، نرخ بالای ایدز، عدم دسترسی به امکانات آموزشی و ... (United Nations, 2009: 4) در امان نیستند به شدت با چالش‌های دیگری، از جمله کاهش جمعیت، کاهش درآمد، کاهش سطح اشتغال، کاهش تولیدات زراعی، مهاجرت نیروی کار و ...، مواجه هستند (Galani-Moutafi, 2013: 103). سکونتگاه‌های روستایی کشورمان نیز، به‌واسطه عدم دسترسی و یا دسترسی ضعیف به بسیار از امکانات و خدمات آموزشی، بهداشتی، ارتباطی، اعتباری، حمل‌ونقل، زیرساختی و ...، که ناشی از سوء مدیریت نهادهای متولی توسعه روستایی در کشور است، با چالش‌های متعددی از جمله مهاجرت، ناامنی غذایی، فقر، بیکاری، تخریب محیط‌زیست، حاشیه‌نشینی، بیماری، اعتیاد و بزه‌کاری مواجه هستند و روز به روز بر شدت و تنوع این چالش‌ها افزوده می‌شود و قشر تلاشگر روستایی را به سوی آینده‌ای مبهم سوق می‌دهند تا جایی که بسیاری از محققان، آینده بیمناکی را برای قشر تلاشگر روستایی کشورمان پیش‌بینی می‌کنند (Shamsoddini & Jamini, 2016: 47-48). با توجه به پیوند عمیق بین وضعیت اقتصادی روستاییان و شاخص‌های مختلف کیفیت زندگی، بهبود وضعیت و شرایط اقتصادی روستاییان راهکار مناسبی در راستای توسعه جوامع روستایی کشورمان است. مروری بر مبانی و متون علمی موجود، نشان‌گر این مطلب است که بسیاری از صاحب‌نظران و محققان توسعه بر این نکته تأکید دارند که توسعه و ترویج کارآفرینی در میان روستاییان، یکی از کاربردی‌ترین و مناسب‌ترین راهبردها جهت غلبه بر مشکلات اقتصاد روستایی و در نتیجه بهبود کیفیت زندگی آنان است (Ghadermarzi et al, 2015: 104؛ Rehman Sherief, 2008: 1). کارآفرینی با خلق فرصت‌های جدید اشتغال و درآمد، نوآوری و ایجاد رفاه، نقش مؤثری در بهبود وضع اقتصادی و معیشتی جوامع روستایی ایفا می‌کند. تجربه بسیاری از کشورهای فقیر پرجمعیت که طیف وسیعی از جمعیت آن‌ها را روستاییان تشکیل می‌دهند، بیانگر این نکته است که توجه به مقوله کارآفرینی می‌تواند از مهاجرت روستاییان به شهرها کاسته و زمینه‌های اشتغال، رفاه و پیشرفت آنان را در همان روستای محل سکونت‌شان فراهم نماید. همچنین، در بسیاری از

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

متون این نکته دیده می‌شود که اقتصاد کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه برای فرار از بیکاری با کمک نیروی کارآفرینی، حیاتی دوباره یافته و این مهم موجب توجه خاص کشورهای مختلف به موضوع کارآفرینی شده است (Sidaii & Sadeghi, 2014: 65-66). بررسی مقالات Taghdisi et al (2014: 75), Jamini et al (2013: 175) و آمار و اطلاعات مرکز آمار کشور Statistical Center of Iran (1996-2011) نشان می‌دهد در میان ١٤ شهرستان استان کرمانشاه (استان کرمانشاه از جمله محروم‌ترین استان‌های کشور به لحاظ نرخ بیکاری است)، شهرستان جوانرود بیش‌ترین میزان بیکاری را داشته است. تجربه بسیاری از کشورها نشان می‌دهد که کارآفرینی یکی از اثرگذارترین راه‌حل‌ها برای کاهش سطح بیکاری است (Stel et al, 2004: 28; Thurik & Wennekers, 2004: 44). کارآفرینی و کارآفرینان به‌عنوان سمبل و نماد تلاش و موفقیت و همچنین، منشاء تحولات بزرگ در زمینه‌های تولیدی، خدماتی، تجاری و نیز، موتور محرک توسعه، پیشرفت اقتصادی، ایجاد شغل و اصلاح اجتماع محسوب می‌شوند (Gurol & Astan, 2006: 2; Urbano et al, 2010: 5). بنابراین، با توجه به نقش موثر توسعه کارآفرینی در توسعه اقتصادی و به‌ویژه در زمینه توسعه فرصت‌های شغلی، ترویج و توسعه کارآفرینی در سکونتگاه‌های روستایی از الزاماتی است که باید در رأس برنامه‌ریزی‌های توسعه روستایی شهرستان جوانرود قرار گیرد. با توجه به مطالب عنوان شده محققان در پژوهش حاضر در راستای توسعه کارآفرینی در سکونتگاه‌های شهرستان جوانرود، به دنبال پاسخگویی به سوالات زیر هستند:

- پتانسیل شخصی سرپرستان خانوار روستایی شهرستان جوانرود به لحاظ برخورداری از شاخص‌های کارآفرینی در چه وضعیتی قرار دارد؟

- چه عواملی می‌توانند در توسعه کارآفرینی روستاییان شهرستان جوانرود موثر باشند؟ روستاییان شهرستان جوانرود برای توسعه کارآفرینی، چه راهکارهایی را ارائه می‌دهند؟

مبانی نظری

از کارآفرینی تعاریف مختلفی به وسیله اندیشمندان ارائه شده است. کارآفرینی فرآیند ایجاد، ارزیابی و بهره‌برداری از فرصت به منظور تولید کالاها و خدمت‌های آتی (Shane & Venkataraman, 2000: 221)، همراه با صرف وقت، تلاش بسیار و پذیرش خطرهای مالی، روحی، اجتماعی برای به‌دست آوردن منابع مالی، رضایت شخصی و استقلال است (Askun & Yıldırım, 2011: 665). در این میان کارآفرین کسی است که با کشف و شناخت فرصت‌های محیطی و بهره‌گیری مناسب از فرصت‌ها بتواند در شرایط پر ابهام و ریسک‌آمیز به ابتکارات و نوآوری‌ها و ایجاد کسب و کار جدید اقدام کند (Politis, 2005: 412; Imani Gheshlagh et al, 2012: 221). کارآفرین فردی است دارای ایده و فکر جدید که از طریق ایجاد کسب و کار با بسیج منابع که توأم با مخاطره‌پذیری مالی، اجتماعی و حیثیتی است، محصول یا خدمت جدید به بازار ارائه می‌دهد (Ahmadpour daryani & Erfanian, 2009: 88).

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

- صفات و مشخصه‌های کارآفرینان

لیتونن، ویژگی‌های فرد کارآفرین را شامل توانایی خطرپذیری، نوآوری، دانش در زمینه فنون کار، بازار و بازاریابی، مهارت‌های مدیریت کسب و کار، توانایی برای همکاری، برداشت خوب نسبت به کسب‌وکار و توانایی برای شکار فرصت می‌داند (Littunen, 2000: 75). مارکمن و بارون و شان و همکاران، عوامل اثرگذار بر موفقیت کارآفرینانه را مناسب بودن ویژگی‌های فردی کارآفرینان شامل خودیابی، فرصت شناسی، استقلال در کار، داشتن سرمایه انسانی و مهارت‌های اجتماعی می‌دانند (Markman & Baron, 2003: 291; Shan et al, 2003: 221). رکن‌الدین‌افتخاری و سجاسی قیداری در کتاب خود با عنوان "توسعه روستایی با تاکید بر کارآفرینی (تعاریف، دیدگاهها و تجربیات)" مهم‌ترین ویژگی‌ها و صفات شخص کارآفرین را در موارد زیر عنوان کرده‌اند: نتیجه‌گرا، نیاز به کامیابی، ایستادگی، پشتکار، اراده، سخت‌کوشی، شوق، انرژی بالا، پیشقدمی، مردم‌داری، انتقادپذیری، نوآوری، خلاقیت، ابتکار، انعطاف‌پذیری، خطرپذیری (ریسک) حساب شده، منفعت‌شناسی، خوداشتغالی، (Roknoddin Eftekhari & Sojasi idari, 201: 22-24). از نظر احمدپور و عرفانیان مهم‌ترین ویژگی‌های کارآفرینان در شش عامل زیر خلاصه می‌شود: ۱- نیاز به موفقیت: عبارت است از تمایل به انجام کار در سطح استانداردهای عالی به قصد موفقیت در موقعیت‌های رقابتی. افراد برخوردار از نیاز به توفیق، مایلند همواره در چالش باشند و در راه رسیدن به اهداف و همچنین نسبت به عملکرد خود، به بازخورد مکرر و منظم زمانی نیاز دارند. این افراد ترجیح می‌دهند تا شخصاً مسئولیت حل مشکلات، تعیین اهداف و دستیابی به آن‌ها را از طریق تلاش شخصی برعهده گیرند.

۲- برخورداری از مرکز کنترل درونی: عقیده فرد را در مورد این‌که تحت کنترل وقایع خارجی است یا داخلی، مرکز کنترل می‌نامند. کارآفرینان به خود متکی هستند و موفقیت و شکست خود را به سرنوشت، اقبال، شانس و یا موارد مشابه نسبت نمی‌دهند. در صورتی که افراد دارای کنترل بیرونی معتقدند که وقایع خارجی که خارج از کنترل آن‌ها است، سرنوشت آنان را تعیین می‌کنند.

۳- مخاطره‌پذیری: منظور پذیرش مخاطره‌های معتدل است که می‌توان آن‌ها را با تلاش شخصی مهار کرد. کارآفرین مایل به مدیریت و برعهده گرفتن امور و اختصاص منابع به فرصت‌هایی است که احتمال شکست معقولی را نیز به همراه دارند. بنابراین، منظور از مخاطره در اینجا، ریسک غیرقابل کنترل و بی‌انتها نیست. کارآفرینان هرگز ماجراجویی نمی‌کنند.

٤- استقلال‌طلبی: نیاز به استقلال را می‌توان معادل عباراتی همچون «کاری را برای خود انجام دادن» یا «رئیس خود بودن» دانست.

۵- خلاقیت: عبارت است از توانایی خلق فکرها و ایده‌های جدید.

٦- تحمل ابهام: عبارت است از پذیرفتن عدم قطعیت به‌عنوان بخشی از زندگی، توانایی ادامه حیات با دانش ناقص درباره محیط و تمایل به آغاز فعالیتی مستقل، بی آن‌که شخص بداند موفق خواهد شد یا خیر (Ahmadpour darya ni & Erfanian, 2009: 89).

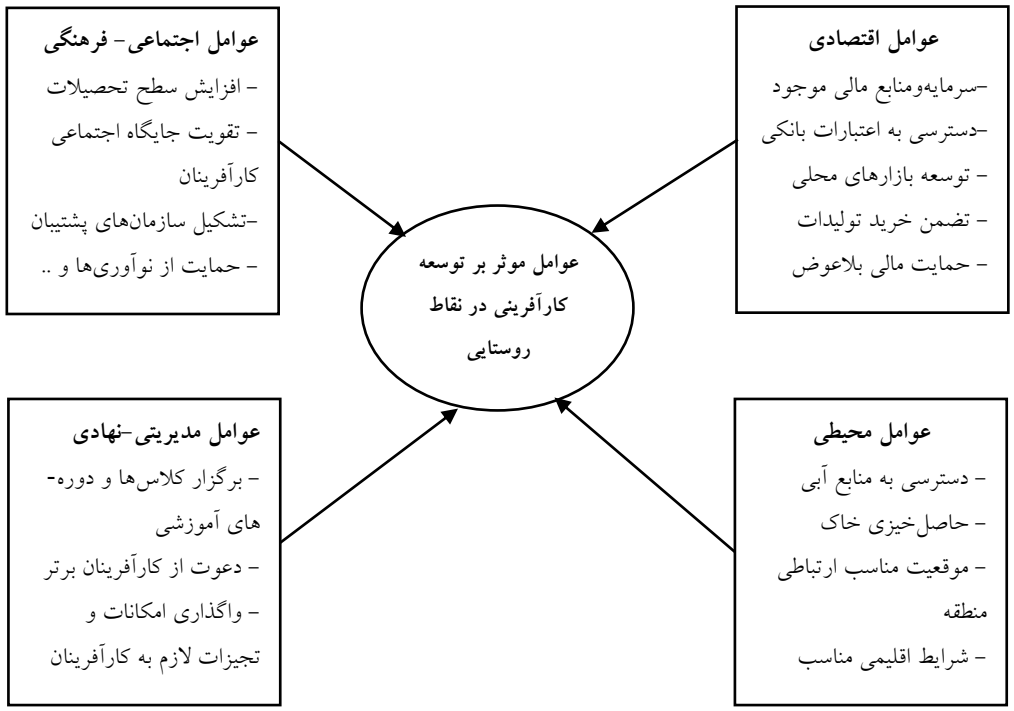
[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

- عوامل مؤثر بر کارآفرینی

Kiggundu (2002: 241) عوامل اثرگذار بر موفقیت کارآفرینانه را به سه گروه ویژگی‌های شخصیتی کارآفرین، ویژگی‌های شرکت و محیط آن تقسیم کرده است. Garrett & Covin (2007: 18)، توانایی مدیریت صحیح تغییرات محیطی و واکنش نشان دادن به موقع در برابر آن‌ها را یکی از عوامل مهم و اثرگذار بر موفقیت کارآفرینان به حساب می‌آورند.

Wagner & Sternberg (2004: 229) عوامل اثرگذار بر فرآیند کارآفرینی را به سه گروه عوامل کلان، خرد و ویژگی‌های شخصیتی کارآفرینان تقسیم کرده‌اند. Russel et al (2008: 433) در مطالعات خود بیان می‌کند که محیط کارآفرینی از عواملی مانند عوامل کلان اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی تشکیل می‌شود که در تمایل و توانایی افراد برای انتخاب فعالیت‌های کارآفرینی اثرگذارند.

Lerners & Haber (2001: 77) عوامل اثرگذار بر موفقیت شرکت‌های کارآفرینانه را به چهار گروه ویژگی‌های فردی کارآفرینان، حمایت‌های مالی و مشورتی دولتی، جذابیت‌های محیطی محل فعالیت شرکت و تنوع خدمات قابل ارائه تقسیم کرده‌اند از دیدگاه Hashemi et al (2011: 99) توسعه کارآفرینی به عوامل فرهنگی-اجتماعی، محیطی و زیرساختی، اقتصادی و نهادی بستگی دارد. جمینی در کتاب خود با عنوان "کارآفرینی در سکونتگاه‌های روستایی" عوامل موثر بر توسعه کارآفرینی در سکونتگاه‌های روستایی ایران را در قالب (شکل ۱) آورده است.

شکل ۱: عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی در سکونتگاه‌های روستایی (Jamini, 2015; 118)

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

در مجموع با توجه به اهمیت مبحث کارآفرینی در توسعه جوامع روستایی، تاکنون تحقیقات متعددی در این زمینه انجام گرفته است و در ادامه به نتایج چند مطالعه مهم اشاره می‌شود. Ghiasvand Ghiasy et al (2013) در پژوهشی عامل‌های مؤثر بر توسعه کارآفرینی تعاونی‌های تولیدی کشاورزی در ایران را مورد تحلیل قرار داده‌اند. نتایج این پژوهش نشان داده است که عامل‌های اطلاع‌رسانی، روان‌شناختی، اقتصادی، فردی، مالی، اجتماعی-فرهنگی، سیاست‌گذاری و سازمانی، مهم‌ترین عامل‌های مؤثر بر توسعه کارآفرینی در تعاونی‌های تولیدی کشاورزی ایران هستند. نتایج پژوهش Jamshidi et al (2014) در ارتباط با شناسایی عوامل موثر بر توسعه کارآفرینی زنان روستایی بخش میانگوه شهرستان اردل نشان داد عوامل اقتصادی، اجتماعی، زیرساختی، ترویجی، فردی و رفتاری و محیطی از مهم‌ترین عواملی هستند که می‌توانند به توسعه کارآفرینی روستاییان محدوده مورد مطالعه کمک نمایند.

Jamshidi et al (2015) در یک مطالعه میدانی عوامل موثر بر توسعه کارآفرینی در تعاونی‌های تولید کشاورزی در شهرستان مینودشت را مورد بررسی قرار داده‌اند. در این پژوهش از چهار شاخص نوگرایی، پیش‌قدمی برای ایجاد تغییر، ریسک‌پذیری و رقابت‌پذیری برای سنجش مشخصه‌های کارآفرینی در میان روستاییان استفاده شده است. نتایج پژوهش نشان داد میانگین نمره کلی کارآفرینی در محدوده مورد مطالعه ۲/۵۸۵ بوده و اکثر افراد مورد مطالعه به لحاظ مشخصه‌های کارآفرینی در طبقات بسیار ضعیف و ضعیف قرار گرفته‌اند. همچنین نتایج نشان داد متغیرهای سطح تحصیلات، تعداد سهام، تجربه قبلی در زمینه کارآفرینی، میزان درآمد و سابقه فعالیت در شرکت تعاونی تولید کشاورزی، دارای تأثیر مثبت بر متغیر وابسته پژوهش بوده‌اند. نتایج پژوهش Jamini et al (2015) در ارتباط با تعیین کننده‌های کارآفرینی زنان روستایی شهرستان روانسر نشان داد هفت عامل اقتصادی، محیطی، فردی-مدیریتی، اجتماعی ـ فرهنگی، زیرساختی، آموزشی-ترویجی و فنی از مهم‌ترین تعیین‌کننده‌های توسعه کارآفرینی در محدوده مورد مطالعه هستند. Sojasi Qidari et al (2015) در پژوهشی به سنجش و اولویت‌بندی راهبردهای توسعه کارآفرینی اکوتوریسم در روستاهای گردشگری رود دره‌ای (روستاهای واقع در مجاورت دره‌ها) استان تهران پرداخته‌اند. نتایج پژوهش نشان داد راهبرد "ارائه منابع و تسهیلات مالی و اعتباری کم‌بهره به روستاییان برای راه‌اندازی کسب‌وکارهایی در حوزه گردشگری روستا" دارای بالاترین اولویت به لحاظ برنامه‌ریزی برای توسعه کارآفرینی اکوتوریستی در منطقه است و تقویت این راهبرد برای توسعه کارآفرینی در روستاهای استان، مهم‌ترین پیشنهاد محققان در مطالعه حاضر بوده است.

نتایج پژوهش Rehman Sherief (2008) با عنوان کارآفرینی به‌عنوان یک محرک اقتصادی در توسعه روستایی نشان داد کارآفرینی با تحریک استعدادهای بومی و ایجاد شرکت‌های کارآفرینی در سکونتگاه‌های روستایی توسعه می‌یابد و منجر به توسعه اقتصادی نواحی روستایی می‌شود. نتایج پژوهش Folmer et al (2010) با هدف شناسایی تعیین‌کننده‌های کارآفرینی در روستاهای غرب بنگال با استفاده از رویکرد معادلات ساختاری نشان داد سن، تحصیلات، وضعیت تأهل، تعداد فرزندان، تعداد محصولات، پشتیبانی مالی خانواده، نوآوری، ثروت و وضعیت شغلی از مهم‌ترین تعیین‌کنندهای توسعه کارآفرینی در محدوده مورد مطالعه هستند. نتایج مطالعه Chakraborty, (2014) با هدف بررسی

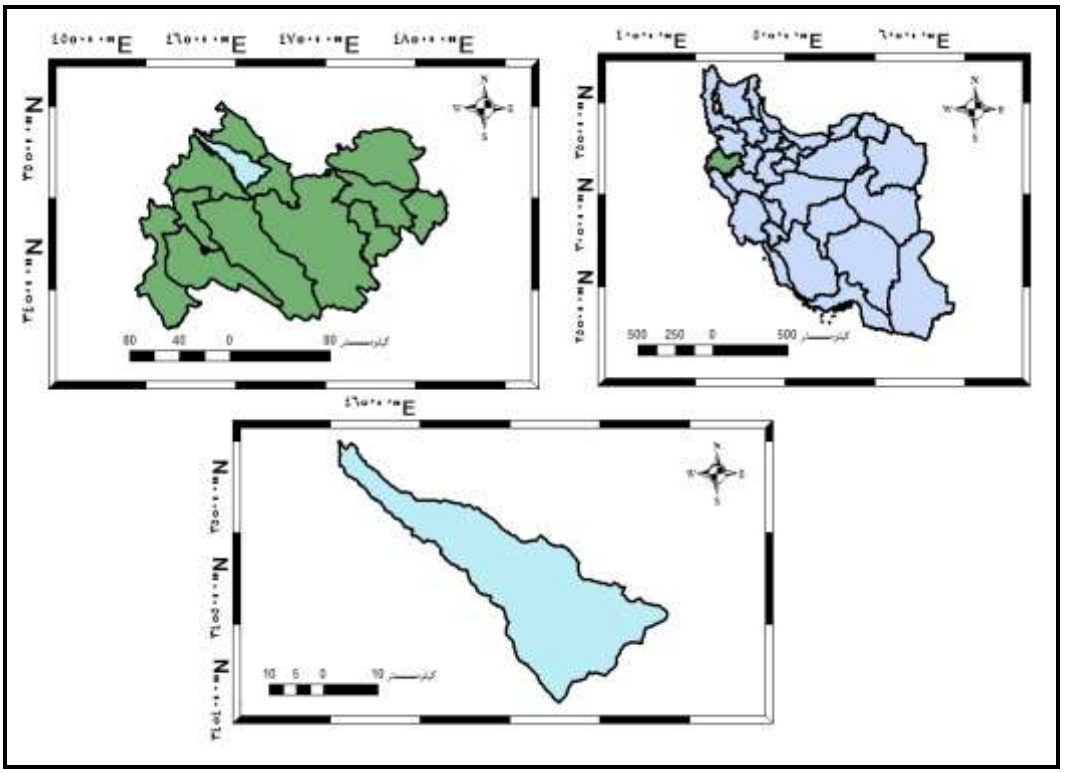
[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

عوامل اقتصادی و اجتماعی موثر بر توسعه کارآفرینی در یکی از بخش‌های منطقه آسام در هند نشان داد سن، جنس و درآمد سالانه تأثیر مستقیمی را بر روی توسعه کارآفرینی در محدوده مورد مطالعه دارند.

در یک جمع‌بندی کلی از سوابق و مبانی نظری پژوهش، می‌توان چنین عنوان کرد که با توجه به شرایط اقتصادی، اجتماعی و محیطی هر منطقه، عوامل خاصی بر روند توسعه کارآفرینی روستاییان تأثیرگذار هستند که ممکن است خاص آن منطقه بوده و یا با دیگر مناطق دارای تشابهاتی باشند. لذا، از نظر نگارندگان جهت توسعه کارآفرینی در هر مکان جغرافیایی، باید متناسب با شرایط حاکم بر منطقه، برنامه‌ریزی را پیشنهاد کرد که بیش‌ترین تطابق را با شرایط محیطی و اجتماعی و اقتصادی آن مکان داشته باشد.

– معرفی محدوده مطالعاتی

شهرستان جوانرود در بین طول‌های شرقی ٤٥ درجه، ٥٥ دقیقه و ١٧ ثانیه تا ٤٦ درجه، ٣٤ دقیقه و ٢٧ ثانیه و همچنین، در بین عرض‌های شمالی ٣٤ درجه، ٤٥ دقیقه و ١١ ثانیه تا ٣٥ درجه، ٥ دقیقه و ٤٢ ثانیه واقع شده است. (شکل ٢). جمعیت شهرستان جوانرود ٧١٣٢٥ نفر بوده که حدود ٢٨ درصد از آن‌ها در نواحی روستایی سکنی گزیده‌اند. به لحاظ تقسیمات سیاسی این شهرستان شامل ٤ دهستان (بازان، شروینه، پلنگانه و کلاشی) و ٨٩ روستای دارای سکنه بوده که از این میان ٥٩ روستا دارای جمعیت بیش از ٢٠ خانوار می‌باشند (Statistical Center of Iran, 2011).

شکل ٢: موقعیت جغرافیایی شهرستان جوانرود در استان کرمانشاه و کشور

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر به لحاظ تقسیم‌بندی‌های ارائه شده به لحاظ ماهیت از نوع تحقیقات کاربردی و به لحاظ روش از نوع تحقیقات توصیفی-تحلیلی می‌باشد که با هدف بررسی وضعیت روستاییان به لحاظ ویژگی‌های کارآفرینی و شناسایی تعیین‌کننده‌های آن و همچنین شناسایی راهکارهای توسعه کارآفرینی در سکونتگاه‌های روستایی شهرستان جوانرود انجام گرفته است. به لحاظ زمانی پژوهش حاضر تک‌مقطعی بوده و در بازه زمانی زمستان سال (۱۳۹٤) تا اواخر بهار سال (۱۳۹۵) به‌طول انجامیده است. جامعه آماری پژوهش را کلیه سرپرستان خانوار روستایی شهرستان جوانرود تشکیل می‌دهد که بر اساس نتایج آخرین سرشماری‌های مرکز آمار کشور، تعداد آن‌ها ٤٨١١ نفر بوده است. با توجه به محدودیت‌های مالی و زمانی و همچنین دشواری برقراری ارتباط با کلیه سرپرستان خانوار روستایی شهرستان جوانرود، با استفاده از فرمول کوکران ۳٥٦ نفر از سرپرستان خانوار روستایی به‌عنوان نمونه آماری برآورد گردید. ابزار اصلی پژوهش پرسشنامه محقق‌ساخته بود که در چهار بخش اصلی طراحی گردید (جدول ۱). به این صورت که بخش اول ویژگی‌های شخصی پاسخگویان و متغیرهای جمعیت‌شناختی پاسخگویان را دربر می‌گرفت و بخش دوم آن به مشخصه‌های کارآفرینی (در قالب ۱۲ شاخص پشتکار، انرژی بالا، مردم‌داری، خوداشتغالی، نیاز به پیشرفت، نتیجه‌گرا، منفعت‌گرایی، انعطاف‌پذیری، پیشقدمی، انتقادپذیری، نوآوری و خطرپذیری) اختصاص داشت که در قالب طیف پنج قسمتی لیکرت (۱= بسیار کم؛ ۲= کم؛ ۳= متوسط، ٤= زیاد و ٥= بسیار زیاد) مورد سنجش قرار گرفت. بخش سوم پرسشنامه مربوط به گویه‌های مرتبط با توسعه کارآفرینی اختصاص داشت که در قالب طیف پنج قسمتی لیکرت مورد سنجش قرار گرفته‌اند و بخش چهارم مربوط به مهم‌ترین راهکارهای روستاییان برای توسعه کارآفرینی در قالب یک سوأل باز بود و بر حسب تعداد تکرار و پاسخ‌های روستاییان مورد سنجش قرار گرفته‌اند. جهت بررسی روایی ابزار مورد استفاده از نظرات کارشناسان و اساتید دانشگاهی استفاده شد و پس از اعمال نظرات آن‌ها در چندین مرحله به تأیید نهایی آن‌ها رسید و روایی ابزار تأیید گردید. در ادامه برای بررسی پایایی پرسشنامه طراحی شده از پیش آزمون استفاده گردید. به این صورت که محققان تعداد ۳۰ پرسشنامه را در یکی از روستاهای خارج از محدوده مورد مطالعه تکمیل و ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شده بالاتر از ۰/۷ به‌دست آمد و نشان‌گر پایا بودن ابزار مورد استفاده بود. محققان جهت توزیع پرسشنامه‌ها در محدوده مورد مطالعه، با توجه به تعداد زیاد روستاهای شهرستان جوانرود (۸۹ روستا)، از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای چند مرحله‌ای استفاده کرده‌اند. به این صورت که ابتدا چهار دهستان شهرستان جوانرود به‌عنوان طبقات اصلی در نظر گرفته شدند و در ادامه با توجه به تعداد روستاهای هر دهستان و جمعیت سرپرستان خانوار آن‌ها، تعدادی روستا (۱۷ روستا) به‌عنوان روستای هدف در نظر گرفته شد. در محله آخر در میان هریک از روستاهای هدف، تعدادی سرپرست خانوار به‌صورت کاملاً تصادفی انتخاب و مورد پرسشگری قرار گرفتند. جهت تجزیه و تحلیل داده‌های گردآوری شده متناسب با اهداف پژوهش از جدول توزیع فراوانی و آزمون‌های آماری در قالب نرم‌افزار SPSS استفاده گردید.

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

جدول ۱- نحوه توزیع پرسشنامه‌ها در بین سرپرستان خانوار روستایی شهرستان جوانرود

دهستان	تعداد خانوار	تعداد روستا	تعداد پرسشنامه اختصاص داده شده	تعداد روستای نمونه
شروینه	۱۱۱٤	۱۸	۸۲	٤
کلاشی	۹۷٤	۱۷	۷۲	۳
بازان	۱۱۹۸	۲۷	۸۹	٤
پلنگانه	۱۵۲۵	۲۷	۱۱۳	٦
مجموع	٤۸۱۱	۸۹	۳۵٦	۱۷

یافته‌ها و بحث

بررسی وضعیت متغیرهای جمعیت‌شناختی در میان سرپرستان خانوار روستایی شهرستان جوانرود نشان می‌دهد میانگین سنی، درآمد ماهیانه، بعد خانوار و مالکیت اراضی به‌ترتیب ٤۵ سال، ۵۵۰ هزار تومان، ٤/۸ نفر و ۲/۸ هکتار بوده است. در ارتباط با وضعیت شغلی پاسخگویان نتایج نشان می‌دهد حدود ۱۸ درصد آن‌ها اعلام کرده‌اند هیچ شغلی ندارند و ٤٦ درصد در بخش کشاورزی و زیربخش‌های آن، ۱۵ درصد در مشاغل دولتی و بقیه در سایر مشاغل (بنایی، کارگری، مغازه‌داری، رانندگی و ...) مشغول به فعالیت هستند. در ارتباط با وضعیت تحصیلی پاسخگویان، نتایج نشان داد حدود ۱۹ درصد آن‌ها بی‌سواد بوده و ۳۲ درصد دارای سواد ابتدایی، ٤۱ درصد دارای سواد در مقطع راهنمایی و متوسطه و ۸ درصد دارای تحصیلات دانشگاهی بوده‌اند.

- بررسی وضعیت روستاییان شهرستان جوانرود به‌لحاظ دارا بودن مشخصه‌های کارآفرینی

جهت دستیابی به هدف فوق ابتدا وضعیت کلی روستاییان شهرستان جوانرود به لحاظ دارا بودن مشخصه‌های کارآفرینی[۳] مورد بررسی قرار گرفت. نتایج نشان می‌دهد (جدول ۲ و ۳) حدود ۸/٤ درصد روستاییان به لحاظ دارا بودن مشخصه‌های کارآفرینی در سطوح ضعیف و بسیار ضعیف قرار گرفته‌اند و ۳۲ درصد آن‌ها در سطح متوسط و حدود ٦۰ روستاییان به لحاظ دارا بودن مشخه‌های کارآفرینی در سطوح زیاد و بسیار زیاد قرار گرفته‌اند. همچنین نتایج آزمون t تک‌نمونه‌ای، برای محاسبه نمره نهایی کارآفرینی در بین سرپرستان خانوار روستایی شهرستان جوانرود نشان با در نظر گرفتن عدد ۳ به‌عنوان عدد مبنا، نشان می‌دهد میانگین نمره کارآفرینی در محدوده مورد مطالعه به‌صورت معناداری بیش‌تر از عدد ۳ بوده است. بنابراین در یک جمع‌بندی نهایی می‌توان چنین عنوان کرد که روستاییان شهرستان جوانرود به لحاظ دارا بودن مشخصه‌های کارآفرینی در وضعیت مناسبی قرار دارند و پتانسیل شخصی لازم را برای توسعه کارآفرینی در منطقه دارند.

۳- جهت انجام این کار نتایج حاصل از پاسخ‌های روستاییان به ۱۲ مشخصه کارآفرینی، از طریق دستور Compute Variable در نرم‌افزار SPSS با هم ترکیب شده‌اند و پاسخ نهایی روستاییان در طیف لیکرت دسته‌بندی شده و در جدول مربوطه گزارش شده است.

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

جدول ۲- جدول توزیع فراوانی بررسی وضعیت برخوداری روستاییان شهرستان جوانرود از شاخص‌های کارآفرینی

	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی
بسیار ضعیف	۱۵	٤/۲	٤/۲
ضعیف	۱۵	٤/۲	۸/٤
متوسط	۱۱٤	۳۲	٤۰/٤
زیاد	۱۵۸	٤٤/٤	۸٤/۸
بسیار زیاد	۵٤	۱۵/۲	۱۰۰
مجموع	۳۵٦	۱۰۰	-

جدول ۳- نتایج حاصل از آزمون t تک‌نمونه‌ای برای بررسی وضعیت برخوداری روستاییان شهرستان جوانرود از شاخص‌های کارآفرینی

	Test Value = 3						
	t	درجه آزادی	سطح معناداری	میانگین	انحراف از میانگین	اختلاف با فاصله ۹۵ درصد	
						حد پایین	حد بالا
کارآفرینی	۱۱/۲۱۷	۳۵۵	۰/۰۰۰	۳/۳۲۷	۰/۳۲۷	۰/۲٦۹	۰/۳۸٤

در ادامه پس از مشخص شدن وضعیت کلی برخوداری روستاییان شهرستان جوانرود از مشخصه‌های کارآفرینی، ۱۲ ویژگی مورد بررسی با استفاده از آماره ضریب تغییرات اولویت‌بندی شدند. با این کار مشخص می‌شود روستاییان محدوده مورد مطالعه به لحاظ چه ویژگی‌هایی توانمند بوده و برعکس به لحاظ چه ویژگی‌هایی دارای ضعف هستند. نتایج نشان می‌دهد (جدول ٤) روستاییان شهرستان جوانرود به لحاظ سه ویژگی پشتکار، انرژی بالا و مردم‌داری به‌ترتیب با ضریب تغییرات ۰/۱۷۸، ۰/۱۹۱ و ۰/۲۰۵ دارای بیش‌ترین توانمندی بوده و به لحاظ سه ویژگی خطرپذیری، نوآوری و پیشقدمی به‌ترتیب با ضریب تغییرات ۰/٥٤۰، ۰/٤۳۰ و ۰/٤۲٦، دارای کم‌ترین توانمندی هستند. با رجوع به ماهیت سه شاخص مذکور می‌توان چنین عنوان کرد که که روستاییان شهرستان جوانرود به دلیل شرایط قتصادی و درآمدی ضعیف و نداشتن پشتوانه مالی، توانایی پیش‌قدمی و خطرپذیری ضعیفی را در زمینه توسعه کارافرینی دارند و به‌تبع آن توانایی نواوری آن‌ها کاهش پیدا کرده است. در زمینه ضعیف بودن ویژگی نواوری در محدوده مورد مطالعه، ضعف نظام ترویج و توسعه کارآفرینی بی تأثیر نبوده است.

جدول ٤- اولویت‌بندی مشخصه‌های کارآفرینی در میان روستایان شهرستان جوانرود

شاخص	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات	رتبه
پشتکار	٤/۲۳	۰/۷٥٤	۰/۱۷۸	۱
انرژی بالا	٤/۲۹	۰/۸۱۷	۰/۱۹۱	۲
مردم‌داری	٤/۰۱	۰/۸۲۱	۰/۲۰۵	۳
خوداشتغالی	۳/٤۳	۰/۹٤٤	۰/۲۷٥	٤

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

ادامه جدول ٤- اولویت‌بندی مشخصه‌های کارآفرینی در میان روستایان شهرستان جوانرود

شاخص	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات	رتبه
نیاز به پیشرفت	۳/۷۱	۱/۰۲۲	۰/۲۷٦	٥
نتیجه‌گرا	۳/٥۹	۱/۱۸٤	۰/۳۳۰	٦
انتقادپذیری	۳/۲۱	۱/۲۱۸	۰/۳۷۹	۷
انعطاف‌پذیری	۳/۲۰	۱/۳٤۸	۰/٤۲۱	۸
منفعت‌گرایی	۲/٥۸	۱/۰۹۲	۰/٤۲٤	۹
پیشقدمی	۲/۸۰	۱/۱۹۳	۰/٤۲٦	۱۰
نوآوری	۲/٦۹	۱/۱٥٦	۰/٤۳۰	۱۱
خطرپذیری	۲/۱۳	۱/۱٤۹	۰/٥٤۰	۱۲

- شناسایی تعین‌کننده‌های توسعه کارآفرینی در سکونتگاه‌های روستایی شهرستان جوانرود

پس از مشخص شدن وضعیت کلی برخوداری روستاییان شهرستان جوانرود از مشخصه‌های کارآفرینی، مهم‌ترین گام شناسایی عواملی است که به توسعه کارآفرینی در محدوده مورد مطالعه منجر شوند. برای دستیابی به مهم‌ترین عوامل موثر بر توسعه کارآفرینی در محدوده مورد مطالعه در قالب چند عامل محدود و تعیین مقدار واریانس تبیین شده توسط هر کدام از عامل‌ها، از روش آماری تحلیل عاملی استفاده شد. هدف از این کار، دستیابی به ابعادی که به صورت پنهانی در مجموعه گویه‌ها وجود دارد ولی به آسانی قابل‌مشاهده نمی‌باشند، است. یافته‌ها نشان داد مقدار KMO برابر با (۰/۷٦۸) بوده و نشان‌دهنده وضعیت مناسب داده‌ها برای تحلیل عاملی است. مقدار بارتلت نیز برابر با ۳۰٦۲/۷۸۷ محاسبه شد که در سطح ۹۹ درصد اطمینان معنی‌دار بود. برای تعیین تعداد عوامل در این تحقیق عواملی مورد پذیرش قرار گرفتند که مقدار ویژه آن‌ها بزرگ‌تر از ۱ باشد. بر این اساس تعداد پنج عامل که مقدار ویژه آن‌ها بزرگ‌تر از عدد ۱ بود، استخراج گردید. در (جدول ٥) تعداد عوامل استخراج‌شده، مقدار ویژه هر یک از آن‌ها، درصد واریانس هر یک از عوامل و فراوانی تجمعی درصد واریانس عوامل نشان داده شده است.

نتایج نشان می‌دهد در مجموع ٥ عامل شناسایی شده توانسته‌اند حدود ٦٦/٥ درصد از واریانس متغیر وابسته (عوامل موثر بر توسعه کارآفرینی روستاییان شهرستان جوانرود) را تبیین کنند. در این میان عامل اول تونسته است حدود ۲٤ درصد واریانس متغیر وابسته را تبیین نماید و عوال دوم تا پنجم به‌ترتیب توانسته‌اند ۱٤/۰٥ درصد، ۱۰/۱٦، ۱۰/۱٥ و ۸/٦۳ درصد از واریانس تعیین‌کننده‌های کارآفرینی را در محدوده مورد مطالعه تبیین نمایند.

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

جدول ۵- عامل‌های استخراج شده در خصوص عوامل موثر بر توسعه کارآفرینی روستاییان شهرستان جوانرود

عامل	مقدار ویژه	درصد واریانس مقدار ویژه	درصد تجمعی واریانس
اول	٤/٤٥٢	٢٣/٤٣١	٢٣/٤٣١
دوم	٢/٦٦٩	١٤/٠٥٠	٣٧/٤٨١
سوم	١/٩٣١	١٠/١٦٣	٤٧/٦٤٤
چهارم	١/٩٢٩	١٠/١٥٢	٥٧/٧٩٦
پنجم	١/٦٤٠	٨/٦٣٢	٦٦/٤٢٨

در این پژوهش برای چرخش عامل‌ها از روش وریمایکس استفاده شده است. در این مرحله متغیرهایی که بار عاملی بزرگ‌تر از ۰/۵۰ دارند، معنی‌دار فرض شده که در (جدول ٦) نشان داده شده‌اند.

- نام‌گذاری عامل‌ها

عامل اول: نتایج (جدول ٦) نشان می‌دهد هفت متغیر تسهیلات بانکی با بهره پایین؛ سهولت شرایط وثیقه و ضامن معتبر جهت دسترسی به تسهیلات بانکی؛ توان مالی خانواده؛ سهولت شرایط بازپرداخت وام؛ مالکیت منابع سرمایه‌ای (زمین، دام، ادوات کشاورزی و ..)؛ بازاریابی مناسب برای محصولات تولید شده و تشکیل صندوق‌های قرض‌الحسنه روستایی در عامل اول بارگذاری شده‌اند و در مجموع توانسته‌اند ٢٣/٤٣١ درصد از واریانس متغیر وابسته پژوهش را (تعیین‌کننده‌های توسعه کارآفرینی روستاییان شهرستان جوانرود) تبیین کنند. با توجه به ماهیت درونی متغیرهای فوق، علمل اول اقتصادی نام‌گذاری گردید.

عامل دوم: نتایج (جدول ٦) نشان می‌دهد پنج متغیر تشویق و ترغیب روستاییان به توسعه فعالیت‌های کارآفرینانه توسط نهادهای متولی؛ برگزاری کلاس‌ها و دوره‌های آموزشی کارآفرینی؛ تشکیل انجمن‌ها و تعاونی‌های کارآفرینی در نواحی روستایی؛ برقراری ارتباط آموزشی بین کارآفرینان و روستاییان و ترویج بیش‌تر مزایای حاصله از فعالیت‌های کارآفرینانه در عامل دوم بارگذاری شده‌اند. این متغیرها توانسته‌اند ١٤/٠٥٠ درصد واریانس متغیر وابسته پژوهش را تبیین نمایند. از آنجایی که متغیرهای فوق بر توسعه فعالیت‌های مدیریتی و آموزشی در بین روستاییان شهرستان جوانرود جهت توسعه کارآفرینی دلالت دارند، عامل دوم مدیریتی-آموزشی نام‌گذاری شد.

عامل سوم: متغیرهای بارگذاری شده در عامل سوم (احداث کارخانه‌ها، کارگاه‌ها و صنایع تبدیلی و تکمیلی؛ توسعه خدمات زیرساختی از قبیل گاز، آب، جاده و ...؛ احداث و یا توسعه بازارهای محلی و احداث انبار و سردخانه جهت نگهداری محصولات و تولیدات کشاورزی به‌ویژه در فصل تابستان) توانسته‌اند ١٠/١٦٣ درصد واریانس

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

تعیین‌کننده‌های کارآفرینی روستاییان شهرستان جوانرود را تبیین کنند. از آنجایی که متغیرهای فوق بر توسعه بسترهای کالبدی و زیرساختی جهت توسعه کارآفرینی در محدوده مورد مطالعه تأکید دارند، عامل سوم زیرساختی نام‌گذاری شد.

عامل چهارم: نتایج (جدول ٦) نشان می‌دهد چهار متغیر تشویق و ترغیب روستاییان به فعالیت‌های گروهی و مشارکتی در زمینه کارآفرینی؛ نشر و توزیع مجلات و پوسترهای کارآفرینی در میان روستاییان؛ وجود قشر جوان و جویای کار در سطح روستاها و افزایش ارتباطات اجتماعی بین روستاییان و کارآفرینان نمونه منطقه با تبیین ۱۰/۱۵۲ درصد واریانس متغیر وابسته، در عامل چهارم بارگذاری شده‌اند. مفهوم درونی متغیرهای فوق مبین عوامل اجتماعی و فرهنگی موثر بر توسعه کارآفرینی در میان روستاییان شهرستان جوانرود است. لذا، عامل چهارم، اجتماعی–فرهنگی نام‌گذاری شد.

عامل پنجم: این عامل، آخرین عامل مهم شناسایی شده جهت توسعه کارآفرینی در محدوده مورد مطالعه می‌باشد که توانسته است ۸/٦۳۲ درصد از واریانس متغیر وابسته پژوهش را تبیین نماید و در آن متغیرهای دسترسی مناسب به منابع آب؛ شناسایی الگوی مناسب کارآفرینی منطبق با شرایط غالب محیطی منطقه و تنوع شرایط توپوگرافی و اقیمی حاکم بر منطقه قرار گرفته‌اند. با توجه به ماهیت متغیرهای فوق، پنجمین عامل شناسایی شده در توسعه کارآفرینی روستاییان شهرستان جوانرد، محیطی نام‌گذاری شد.

جدول ٦- نام‌گذاری عامل‌ها، ضرایب عاملی دوران یافته تعیین‌کننده‌های توسعه کارآفرینی روستاییان شهرستان جوانرود

عامل	مؤلفه	بار عاملی
اقتصادی	تسهیلات بانکی با بهره پایین	۰/۷٤۳
	سهولت شرایط وثیقه و ضامن معتبر جهت دسترسی به تسهیلات بانکی	۰/٦۲۹
	توان مالی خانواده	۰/۷۱۷
	سهولت شرایط بازپرداخت وام	۰/۷۰۷
	مالکیت منابع سرمایه‌ای (زمین، دام، ادوات کشاورزی و ..)	۰/۵۸۹
	بازاریابی مناسب برای محصولات تولید شده	۰/۵۹۷
	تشکیل صندوق‌های قرض‌الحسنه روستایی	۰/٦۵٦
مدیریتی ـآموزشی	تشویق و ترغیب روستاییان به توسعه فعالیت های کارآفرینانه توسط نهادهای متولی	۰/۹۰۹
	برگزاری کلاس‌ها و دوره‌های آموزشی کارآفرینی	۰/٦۷۰
	تشکیل انجمن‌ها و تعاونی‌های کارآفرینی در نواحی روستایی	۰/٦۸۹
	برقراری ارتباط آموزشی بین کارآفرینان و روستاییان	۰/٦۲۳
	ترویج بیشتر مزایای حاصله از فعالیت‌های کارآفرینانه	۰/٦۹۵
زیرساختی	احداث کارخانه‌ها، کارگاه‌ها و صنایع تبدیلی و تکمیلی	۰/۸۲۱
	احداث و یا توسعه بازارهای محلی	۰/۷۳۹
	توسعه خدمات زیرساختی از قبیل گاز، آب، جاده و ...	۰/۷٤۹

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

ادامه جدول ٦- نام‌گذاری عامل‌ها، ضرایب عاملی دوران یافته تعیین‌کننده‌های توسعه کارآفرینی روستاییان شهرستان جوانرود

عامل	مؤلفه	بار عاملی
	احداث انبار و سردخانه جهت نگهداری محصولات و تولیدات کشاورزی به‌ویژه در فصل تابستان	۰/٦٨٢
اجتماعی -فرهنگی	تشویق و ترغیب روستاییان به فعالیت های گروهی و مشارکتی در زمینه کارآفرینی	۰/٦٣٠
	نشر و توزیع مجلات و پوسترهای کارافرینی درمیان روستاییان	۰/٨٢٦
	وجود قشر جوان و جویای کار در سطح روستاها	۰/٨٠٢
	افزایش ارتباطات اجتماعی بین روستاییان و کارافرینان نمونه منطقه	۰/٧٦٩
محیطی	دسترسی مناسب به منابع آب	۰/٧٢٧
	شناسایی الگوی مناسب کارآفرینی منطبق با شرایط غالب محیطی منطقه	۰/٧٤٣
	تنوع شرایط توپوگرافی و اقیمی حاکم بر منطقه	۰/٦٢٩

- اولویت‌بندی راهکارهای عملیاتی روستاییان جهت توسعه کارآفرینی در سکونتگاه‌های روستایی شهرستان جوانرود

همان‌طور که عنوان شد در قالب پرسشنامه طراحی شده یک سوال باز با این مضمون که "مهم‌ترین راهکارهای شما برای توسعه کارآفرینی در روستایتان چیست؟" قرار گرفته بود. نتایج تجزیه‌وتحلیل پاسخ‌های روستاییان نشان داد افراد پاسخگو راهکارهای متعددی را برای توسعه کارآفرینی ارائه داده‌اند و راهکارهای ارائه شده متناسب با شرایط فردی و روستای آن‌ها متفاوت بود. در نهایت محققان با جمع‌بندی راهکارهای ارائه شده ۱۰ راهکار عملیاتی مهم را استخراج کرده و برحسب تعداد تکرار راهکارها، آن‌ها را اولویت‌بندی کرده‌اند (جدول ۷). نتایج نشان داد سه راهکار "تخصیص منابع مالی با شرایط اخذ و بازپرداخت مناسب به روستاییان جهت توسعه فعالیت‌های کارآفرینانه"؛ "حمایت مالی مستقیم بخش دولتی و خصوصی از روستاییان جهت کاهش خطر ورشکستگی" و "تضمین خرید تولیدات روستاییان حداقل در مراحل اولیه شروع فعالیت کارآفرینی" به‌ترتیب با ۱۹٤، ۱٦۹ و ۱۵۸ بار تکرار مهم‌ترین راهکارهای روستاییان شهرستان جوانرود جهت توسعه فعالیت‌های کارآفرینی بوده‌اند.

جدول ۷- اولویت‌بندی راهکارهای عملیاتی روستاییان شهرستان جوانرود برای توسعه کارآفرینی در محدوده مورد مطالعه

ردیف	راهکار	تعداد تکرار
۱	تخصیص منابع مالی با شرایط اخذ و بازپرداخت مناسب به روستاییان جهت توسعه فعالیت‌های کارآفرینانه	۱۹٤
۲	حمایت مالی مستقیم بخش دولتی و خصوصی از روستاییان جهت کاهش خطر ورشکستگی	۱٦۹
۳	تضمین خرید تولیدات روستاییان حداقل در مراحل اولیه شروع فعالیت کارآفرینی	۱۵۸
٤	ارائه مجوز احداث بازارهای محلی و هفتگی به روستاییان به‌ویژه در مجاورت محورهای ارتباطی جهت عرضه تولیدات آن‌ها	۱٤۵
۵	برگزاری دوره‌های آموزشی توسعه کارآفرینی	۱۳٤
٦	دعوت از کارآفرینان موفق و نمونه استانی و حتی کشور به منطقه	۱۲۹
۷	گازرسانی به روستاهای شهرستان جوانرود جهت کاهش هزینه استفاده از سوخت‌های رایج مانند نفت و گازوئیل	۱۱۵
۸	آسفالته کردن جاده‌های روستایی جهت سهولت دسترسی به نقاط شهری جهت خرید مایحتاج و عرضه سریع محصولات در بازارهای بزرگ	۹۳
۹	کاهش بروکراسی اداری در زمینه‌های اخذ مجوزجهت شروع فعالیت‌های کارآفرینانه	۸۲
۱۰	احداث صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی	٦۸

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

نتیجه‌گیری

در راستای غلبه بر مشکلات جوامع روستایی، راهکارهای متعددی از سوی اندیشمندان توسعه روستایی ارائه شده است. کارآفرینی یکی از مهم‌ترین گزینه‌های پیشنهادی برای برون‌رفت جوامع روستایی در برابر مشکلات گسترده آن‌ها به‌ویژه در زمینه بیکاری و فقر است. با توجه به نرخ بالای بیکاری در بین روستاییان شهرستان جوانرود، پرداختن به برنامه‌ریزی توسعه کارآفرینی در میان روستاییان این شهرستان، از الزاماتی است که باید مورد توجه برنامه‌ریزان و متولیان این شهرستان قرار گیرد. لذا پژوهش حاضر با هدف کلی توسعه کارآفرینی در سکونتگاه‌های روستایی این شهرستان انجام گرفته است. بررسی وضعیت کلی برخورداری روستاییان شهرستان جوانرود از شاخص‌های کارآفرینی نشان‌دهنده وضعیت مناسب روستاییان به لحاظ دارا بودن شاخص‌های کارآفرینی بود. در حالی که نتایج مطالعه (Jamshidi et al, (2015، در ارتباط با کارآفرینی در تعاونی‌های تولید کشاورزی در شهرستان مینودشت نشان‌دهنده وضعیت نامساعد روستاییان محدوده مورد مطالعه به لحاظ برخورداری روستاییان از مشخصه‌های کارآفرینی بوده است. لذا در این زمینه نتایج مطالعه حاضر با مطالعه انجام گرفته در ارتباط با روستاییان شهرستان مینودشت همسو نمی‌باشد. نتایج در ارتباط با برخورداری روستاییان شهرستان جوانرود از مولفه‌های ۱۲گانه کارآفرینی نشان داد پنج شاخص پشتکار، انرژی بالا، مردم‌داری، خوداشتغالی و نیاز به پیشرفت در میان روستاییان دارای بهترین وضعیت می‌باشند. سخت‌کوشی و تلاش مستمر روستاییان، شوق و سرزندگی در میان آن‌ها، خوداتکا بودن در تهیه مخارج زندگی، بالا بودن حس نوع‌دوستی و مشارکت، داشتن امید به آینده بهتر و وجود حس فراهم کردن شرایط بهتر برای خود و فرزندانشان در آینده، از دلایل اصلی وضعیت مناسب شاخص‌های فوق در میان روستاییان شهرستان جوانرود است. در مقابل شاخص‌های فوق، نتایج پژوهش نشان وضعیت چهار شاخص منفعت‌گرایی، پیشقدمی، نوآوری و خطرپذیری نسبت به دیگر شاخص‌ها، در وضعیت نامساعدی بوده و روستاییان شهرستان جوانرود وضعیت ضعیفی را به لحاظ برخورداری از این شاخص‌ها، ارائه کرده‌اند. دلایل اصلی وضعیت نامساعد چهار شاخص مذکور در محدوده مورد مطالعه را می‌توان به توجه اندک روستاییان به منفعت‌گرایی شخصی و ضعف بنیه اقتصادی و مالی روستاییان که پیشقدمی، نوآوری و خطرپذیری را در میان روستاییان تضعیف کرده است، اشاره کرد. در مجموع با وجود شرایط قابل قبول روستاییان شهرستان در برخورداری از مولفه‌های کارآفرینی، بهترین و مهم‌ترین اقدام ممکن، شناسایی عوامل موثر بر توسعه کارآفرینی در میان روستاییان و همچنین توجه به راهکارهای پیشنهادی روستاییان برای توسعه کارآفرینی است. نتایج پژوهش در ارتباط با تعیین‌کننده‌های کارآفرینی در میان روستاییان شهرستان جوانرود نشان داد پنج عامل در توسعه کارآفرینی روستاییان شهرستان می‌توانند نقش موثر را ایفا نمایند. عوامل شناسایی شده به‌ترتیب اهمیت عبارت‌اند از: عوامل اقتصادی، مدیریتی-آموزشی، زیرساختی، اجتماعی-فرهنگی و محیطی. از آنجایی که پژوهشگران متعددی Rehman Sherief (2008); Folmer et al (2010); Ghiasvand Ghiasy (2013); Chakraborty (2014); Jamshidi et al (2014); Jamini et al (2015); Sojasi Qidari et al (2015) در مطالعات خود بر همه عوامل فوق و یا تعدادی از آن‌ها به‌عنوان عوامل موثر بر توسعه کارآفرینی اشاره کرده‌اند، لذا نتایج مطالعه فوق با مطالعات پیشین همسو می‌باشد.

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

بنابراین در راستای توسعه کارآفرینی در محدوده مورد مطالعه توجه به تقویت عوامل شناسایی شده به‌ویژه دو عامل اقتصادی و مدیریتی-آموزشی از الزاماتی است که باید مورد توجه متولیان امور روستایی قرار گیرد. نهایتاً این‌که برای توسعه کارآفرینی در میان روستاییان شهرستان جوانرود، علاوه بر تقویت پنج عامل شناسایی شده، توجه به راهکارهای پیشنهادی روستاییان نیز باید مورد توجه ویژه قرار گیرد. دقت در ماهیت راهکارهای پیشنهادی روستاییان نیز مهر تأییدی بر توجه بیش‌تر مسئولان و برنامه‌ریزان بر دو بعد اقتصادی و مدیریتی-آموزشی در راستای توسعه کارآفرینی در سکونتگاه‌های روستایی شهرستان جوانرود است.

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

References

- Ahmadpour daryani, M., Erfanian, A., (2009), "Elaboration of relationship between economic development and tow subjects of business development and entrepreneurship", ***Journal of Sharif***, 49: 85-92. [In Persian].
- Askun, O. B., Yıldırım, N., (2011), "Insights on entrepreneurship education in public universities in Turkey: Creating entrepreneurs or not"?, ***Procedia Social and Behavioral Sciences***, 24: 663-676.
- Chakraborty, D., (2014), "Socio-economic determinants of growth of rural entrepreneurship in Sonitpur Distric of Assam- an empirical study", ***Journal of Behavioural Economics***, 2(1): 26-34.
- Folmer, H., Dutta, S., Oud, H., (2010), "Determinants of rural industrial entrepreneurship of farmers in West Bengal: A structural equation approach", ***International Regional Science Review***, 33 (4): 367-396.
- Galani-Moutafi, V., (2013), "Rural space (re)produced'e practices, performances and visions, A case study from an Aegean Island", ***Journal of Rural Studies***, 32 (4): 103-113.
- Garrett, R., Covin, J., (2007), "A model of corporate entrepreneurship as a strategic adaptation mechanism, advances in entrepreneurship, ***firm emergence and growth***, 10: 9-31.
- Ghadermarzi, H., Jamshidi, A., Jamini, D., Nazri Sarmaze, H., (2015), "Identification hampering factors affecting development of rural women's (Case study: Shalil Villages- Ardal Township)", ***Regional Planning***, 5 (17): 103-118. [In Persian].
- Ghiasvand Ghiasy, F., Farajolah Hosseini, S. J., Hosseini, S. M., (2013), "Analysis of factors affecting entrepreneurship development in agricultural cooperatives, ***Agricultural Education Administration Research***, 2 (20): 107-120. [In Persian].
- Gurol, Y., Atsan, N., (2006), "Entrepreneurial characteristics among university students and training in Turkey", ***Education and Training***, 48 (1): 25-38.
- Hashemi, S. S., Motiee Langerudi, S. H., Ghadiri Masoom, M., Rezvani, M. R., Moghimi, S. M., (2011), "A performance review of rural workers and islamic councils in the development of rural entrepreneurship (Case study: Bahabad, Yazd Province)", ***Journal of Rural Research***, 2 (1): 93-114. [In Persian].
- Imani Gheshlagh, S., Khani, F., Hashemi, S. S., (2012), "The role of tourism in improvement of rural women's entrepreneurship: A comparative study of Kandovan and Eskandan villages in Osku District", ***Journal of Geography and Regional Development Research Journal***, 5 (18): 217-238. [In Persian].
- Jamini, D., (2015), ***"Entrepreneurship in rural settlements***", Sokhanvaran publisher, Tehran. [in Persian].
- Jamini, D., Taghdisi, A., Jamshidi, A., (2014), "Spatial analysis of the employment and unemployment in the county of the kermanshah province", ***Quarterly Journal of Human Geography***, 6(12): 69-88. [In Persian].
- Jamini, D., Taghdisi, A., Alipoor, K., Faizi, S., (2015), "Factor analysis of hindering and drawing variables of entrepreneurship development among rural women in Iran: Case study of Ravansar Township", ***Quarterly Journal of Women's Studies Sociological and Psychological***, 13 (1): 63-88. [In Persian].
- Jamshidi, A, Jamini, D., Nazari Sarmaze, H., (2014), "Studying driving forces and hampering factors affecting development of rural women's entrepreneurship in Miankoh District", ***Ardal Township, Quarterly Journal of Woman & Society***, 5 (1): 75-94. [in Persian].

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

- Jamshidi, A., Jamini, D., Ghanbari, Y., Toosi, R., Pesaraklo, M., (2015), "Factors affecting the entrepreneurship development in agricultural production cooperatives Minodasht Township", ***Geographical Planning of Space Quarterly Journal***, 5 (15): 211-225. [In Persian].
- Kiggundu, N., (2002), "Entrepreneurs and entrepreneurship in Africa: What is known and what needs to be done", ***Journal of Developmental Entrepreneurship***, 7 (3): 239-258.
- Lerners, M., Haber, S., (2001), "Performance factors of small tourism ventures: The interface of tourism, entrepreneurship and the environmen", ***Journal of Business Venturing***, 16 (1): 77-100.
- Littunen, H., (2000), "Entrepreneurship and the characteristics of entrepreneurial personality", ***International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research***, 6 (6): 295-310,
- Markman, G., Baron, R., (2003), "Person-entrepreneurship fit: why some people are more successful as entrepreneurs than others", ***Human Resource Management***, 13 (2): 281–301.
- Nawaz, F., (2009), "Critical factors of women entrepreneurship development in rural Bangladesh", Bangladesh Development Research Working Paper 5: [online]: https://ssrn.com/abstract=1403411, 1-19.
- Politis, D., (2005), "The process of entrepreneurial learning: A conceptual framework", ***Entrepreneurship Theory and Practice***, 12 (4): 399-424.
- Rehman Sherief, S., (2008), "Entrepreneurship as an economic force in rural development", Africa economic analysis. [online]: http://www. africaeconomicanalysis. Org/ articles/ gen/rural_ entrepreneurship.html.
- Roknoddin Eftekhari, A., Sojasi Qidari, H., (2010), "Rural development with emphasis on entrepreneurship", Samt publisher: Tehran. [In Persian].
- Russel, S., Kerry, K., (2008), "Dose school choice increase the rate of youth entrepreneurship"?, ***Economic of Education Review***, 27 (4): 429-438.
- Shamsoddini, A., Jamini, D., (2016), "Performance valuation of responsible institutions in the development of rural settlements by using the structural equation modeling approach: Case study: Javanrood Township", ***Geography and Development Iranian Journal***, 12 (43): 35-50. [In Persian].
- Shane, S., Venkataraman, S., (2000), "The promise of entrepreneurship as a field of research", ***Academy of Management Review***, 25 (1): 217–226.
- Sidaii, S. E., Sadeghi, H., (2014), "***Entrepreneurship and rural planning development***". Shakhespazhoh publisher: Isfahan. [In Persian].
- Sojasi Qidari, H., Sadeghlo, T., Roknoddin Eftekhari, A., (2015), "Assess and prioritize ecotourism entrepreneurship development strategies in rural region (Case Study: River Valley Tourism in Tehran Providence)", ***Geographical Planning of Space Quarterly Journal***, 5 (16): 73-90. [In Persian].
- Statistical Center of Iran, (1996-2011), "Population and housing census", Statistical Center of Iran publisher: Tehran. [In Persian].
- Stel, A., Caree, M., Thurik, R., (2004), "The effect of entrepreneurship on national economic growth: An analysis using the GEM database". [on line]: https://www.researchgate.net.
- Taghdisi, A., Jamini, D., Jamshidi, A., Aryananpoor, A., (2013), "Spatial Analysis and Classification rural area in Owramanat based on the employment indexes", ***Spatial Planning***, 3 (2): 157-180. [In Persian].
- Thurik, R., Wennekers, S., (2004), "Entrepreneurship, small business and economic growth", ***Small Business and Enterprise Development***, 11 (1): 140-149.

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]

- United Nations, (2009), "The millennium development goals report 2009", New York: United Nations".
- Urbano, D., Toledano, N., Soriano, D., (2010), "Analyzing social entrepreneurship from an institutional perspective: Evidence from Spain", ***Journal of Social Entrepreneurship***, 1 (1): 54-69.
- Wagner, J., Sternberg, R., (2004), "Start-up activities, individual characteristics, and the regional milieu: Lessons for entrepreneurship support policies from German micro data", ***The Annals of Regional Science***, 38: 219-240.

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-31]